

KATEDRALA NA MORU

Ildefonso Falcones

Prevela sa španskog
Ivana Nikolić

■ Laguna ■

Naslov originala

Ildefonso Falcones

LA CATEDRAL DEL MAR

Copyright © 2006 Ildefonso Falcones de Sierra

Posvećeno Karmen

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

PRVI DEO

SUŽNJI NA ZEMLJI

*1320. godina
Posed Bernata Estanjola
Navarkles, katalonska kneževina*

U jednom trenutku kada se činilo da niko ne obraća pažnju na njega, Bernat podiže pogled ka jasnom plavom nebu. Blago septembarsko sunce milovalo je lica njegovih gostiju. Toliko je sati i truda uložio u pripremanje proslave da je samo loše vreme moglo da je pokvari. Bernat se osmehnuo jesenjem nebu, a kada je spustio pogled, osmeh mu se još više raširio jer je čuo kako veseli žagor odjekuje čistinom što se pružala pred vratima obora, na donjem spratu seoske kuće.

Tridesetak gostiju bilo je zaista vedro raspoloženo. Berba je te godine bila sjajna. Svi – muškarci, žene i deca – radili su od jutra do mraka, prvo na berbi grožđa, a potom gazeći ga, i nisu dopustili sebi ni trenutka odmora.

Tek kada je vino u buradima bilo spremno za vrenje, a komina za pravljenje komovice tokom dosadnih zimskih dana uskladištena, kmetovi su počeli da slave septembarske praznike. A Bernat Estanjol je rešio da tih dana stupi u brak.

Bernat osmotri svoje goste. Morali su da ustanu ranom zorom kako bi pešice prešli rastojanje, u nekim slučajevima veoma veliko, koje je delilo njihova imanja od Estanjologovog. Živahno su čavrljali, možda baš o svadbi, možda o berbi, a možda i o jednom i o drugom. Neki, kao oni iz grupe u kojoj su se nalazili njegovi rođaci Estanjol i porodica Puig, rodbina njegovog šuraka, gromoglasno su se smejali i gledali ga vragolasto. Bernat je primetio da se zacrveneo i izbegao je sve njihove opaske. Nije želeo ni da razmišlja o uzroku njihovog smeha. Raštrkane

po terasi ispred kuće, uspeo je da razazna porodice Fontanijes, Vila, Žoaniket, i, naravno, nevestinu rodbinu – porodicu Esteve.

Bernat odmeri ispod oka svog tasta Perea Estevea, koji je šetkao tamo-amoo svoj ogromni stomak, osmehivao se jednima i odmah se potom obraćao drugima. Ali okrenuo je svoje nasmejano lice ka Bernatu i on je bio prinuđen da ga po ko zna koji put pozdravi. Pogledom je potražio svoju tazbinu i ugledao je među ostalim gostima. Još od prvog trenutka pomalo su zazirali od njega iako se Bernat svojski trudio da ih osvoji.

Bernat ponovo upre pogled ka nebu. Dobra berba i dobro vreme rešili su da proprate njegovu svečanost. Pogledao je ka kući, a potom opet ka ljudima, i senka brige mu je preletela preko usana. Najednom, uprkos vreći oko njega, osetio se usamljeno. Otac mu je preminuo pre nepunih godinu dana. Njegova sestra Gijamona, koja se nakon udaje nastanila u Barseloni, nije ni odgovorila na poruke koje joj je poslao, iako bi njemu bilo izuzetno drago da je ponovo vidi. Ona mu je bila jedini preostali bliski rođak posle smrti njihovog oca...

Smrti zbog koje se njihovo imanje našlo u središtu interesovanja celog kraja: provodadžike i roditelji sa ćerkama za udaju neprestano su defilovali kroz kuću. Ranije porodicu niko nije posećivao, ali smrt njegovog oca, koji je zbog svojih buntovničkih ispada zaradio nadimak „Ludi Estanjol“, vratila je nadu onima koji su čeznuli da ćerku udaju za najbogatijeg seljaka u kraju.

„Već si dovoljno odrastao da se ženiš“, govorili su mu. „Koliko godina imaš?“

„Dvadeset sedam, čini mi se“, odgovarao bi on.

„U tim godinama već bi trebalo da imaš i unučić“, prigovarali bi mu. „Šta ćeš da radiš sam na ovom imanju? Treba ti žena.“

Bernat je strpljivo slušao sve savete, i znao je da posle toga nesumnjivo sledi pominjanje neke kandidatkinje čije vrline prevazilaze snagu bivola i lepotu najneverovatnijeg zalaska sunca.

Ništa mu to nije bilo novo. Već je Ludi Estanjol, koji je ostao udovac posle Gijamoninog rođenja, pokušao da ga oženi, ali svi su očevi sa ćerkama za udaju odlazili s imanja sejući psovke. Niko nije mogao da ispuni zahteve Ludog Estanjola o visini miraza koji je njegova buduća snaja trebalo da unese u porodicu. I zato je interesovanje za Bernata polako jenjavalo. Kako su godine odmicale, stanje starog sve više se pogoršavalo i njegovo hirovito buntovništvo postalo je pravo bunilo. Bernat se potpuno posvetio brizi o zemlji i o ocu, i za tren oka, sa svojih dvadeset sedam godina, našao se sam i u škripcu.

Međutim, prvi gost koga je Bernat primio kad još nije pošteno ni sahranio svog pokojnog oca bio je upravitelj gospodara Navarklesa, njegovog feudalnog gazde. „Koliko je samo otac bio u pravu!“, pomislio je Bernat kad je ugledao stražara i nekoliko vojnika na konjima.

„Kad ja budem umro“, ponavljao mu je starac do iznemoglosti u onim trenucima kada bi imao više snage, „oni će doći. Onda treba da im pokažeš testament.“ I rukom bi pokazivao na kamen pod kojim je, uvijen u kožu, stajao dokument u kome je bila sadržana poslednja volja „ludog“ Estanjola.

„Zašto, oče?“, upitao je Bernat prvi put kada ga je otac upozorio na to.

„Kao što dobro znaš“, odgovorio mu je, „mi imamo doživotno pravo korišćenja ove zemlje, ali ja sam udovac i da nisam sastavio testament, nakon moje smrti gospodar bi imao pravo da uzme polovinu svih naših nepokretnosti i stoke. To pravo se zove *intestija*. Ima mnogo stvari koje idu u korist gospodara i moraš sve da ih upoznaš. Oni će doći, Bernate, doći će da uzmu ono što je naše, a oslobodićeš ih se samo ako im pokažeš testament.“

„A ako mi ga uzmu?“, upitao je Bernat. „Znaš kakvi su oni...“

„Makar to i učinili, sve je zapisano u knjigama.“

Krajem se pronela priča o besu upravitelja i gospodara te mladić bez oca, naslednik cele imovine stare lude, postade još primamljiviji.

Bernat se dobro sećao posete svog sadašnjeg tasta pre početka berbe. Pet solda, slamarica i košulja od belog lana – to je bio miraz koji je nudio za svoju ćerku Frančesku.

„Šta će meni bela lanena košulja?“, pitao ga je Bernat ne prestajući da rastresa slamu u prizemlju kuće.

„Pogledajte“, odgovorio je Pere Esteve.

Oslonjen na vile, Bernat je pogledao kuda mu je Pere Esteve pokazivao, ka ulazu u štalu. Vile padoše na slamu. Okupana svetlošću pojavila se Frančeska, obučena u belu lanenu košulju. Celu se njeno telo naziralo kroz košulju!

Bernat je osetio trnce duž celih leđa. Pere Esteve se nasmejao.

Bernat je prihvatio ponudu. Uradio je to na licu mesta a da nije ni prišao devojci, ali zato nije odvajao oči od nje.

To je bila nepromišljena odluka, toga je Bernat bio svestan, ali nije mogao reći da se kaje. Tamo je stajala Frančeska – mlada, lepa, snažna. Disanje mu se ubrza. Još danas... A šta li misli ta devojka? Oseća li isto što i on? Frančeska nije učestovala u veselom ćaskanju

žena. Nemo je stajala pored svoje majke, nije se smejala, usiljenim osmehom uzvraćala je na šale i grohot ostalih gostiju. U jednom trenutku, pogledi su im se sreli. Ona se osmehnula i pognula glavu, ali Bernatu nije promaklo nervozno mreškanje njenih grudi. I ponovo je bela lanena košulja otvorila put Bernatovim maštanjima i željama.

„Čestitam ti!“, čuo je kako mu govore dok su ga snažno tapšali po leđima. Pridje mu tast. „Dobro mi pazi na nju“, dodao je prateći Bernatov pogled i pokazavši na devojkicu, koja pak više nije znala gde da uzmakne. „Mada, ako ćeš joj pružiti život iole sličan ovoj proslavi... Ovo je najbolja gozba koju sam ikad video. U ovakvim đakonijama ne uživa ni gospodar Navarklesa!“

Bernat je hteo da ugodi svojim gostima i pripremio je četrdeset i sedam vekni zlaćanog pšeničnog hleba. Nisu stavili ječam, raž ili proso, što je bilo uobičajeno za kmetovski hleb. Belo pšenično brašno, belo kao košulja njegove supruge! Natovaren veknama otišao je u zamak Navarkles da ih ispeče u gospodarevoj peći misleći da će, kao i obično, dve vekne biti dovoljna nadoknada za pečenje. Pekar je iskolačio oči u čudu kad je ugledao pšenični hleb, a potom je zažmirio i nedokučivo ga odmerio. Ovaj put su mu naplatili sedam vekni i Bernat je napustio zamak sve psujući zakon koji im zabranjuje da imaju peći u svojim kućama. I kovačnicu, i kožaru...

„Sigurno“, odgovorio je tastu, pokušavajući da potisne ta loša sećanja iz svojih misli.

Obojica su posmatrali čistinu pred kućom. Možda su mu oteli deo hleba, pomislio je Bernat, ali ne i vino koje su sada ispijali njegovi gosti. Najbolje vino, vino koje je njegov otac pretakao i koje je odležalo dobrih dvadeset godina. Nisu mu uzeli ni usoljeno svinjsko meso, ni čorbu s povrćem i kokošnjim mesom, a naravno ni četiri jagnjeta koja su se, rasporena i privezana za motke, polako okretala na vatri, pucketajući i šireći neodoljiv miris.

Žene se odjednom uzvrpoljiše. Čorba je bila gotova i počele su da je sipaju u činije koje su gosti prinosili. Pere i Bernat su seli za jedini sto koji je bio postavljen na čistini pred kućom, a žene su prišle da ih posluže. Niko nije seo na preostala mesta za stolom.

Ljudi su, stojeći ili sedeći na podu ili po drvenim gredama, počeli da primećuju proslavu oko sebe dok su pili vino, razgovarali, vikali i smejali se pogleda uprtih u žene koje su stalno pazile na jagnjetinu.

„Dobra proslava, da, da“, ocenio je Pere Esteve između dva zalogaja.

Neko je nazdravio mladencima. U trenutku čitava se gomila stvorila oko njih.

„Francëska!“, dozvao ju je otac sa čašom u ruci podignutoj ka nevesti, koja se nalazila među ženama, kod ražnja s jagnjićima.

Bernat je pogledao u devojkicu, koja je nanovo sakrila lice.

„Nervozna je“, izvinjavao se u njeno ime Pere namigujući mu. „Francëska, kćeri!“, ponovo je uzviknuo. „Nazdravi s nama! Iskristi sad priliku, mi ćemo uskoro da odemo... Mada ne baš svi.“

Zaori se smeh i to još više prestraši Francësku. Devojkica tek neznatno podiže čašu koju su joj tutnuli u ruku i, ne otpivši iz nje, okrenu leđa gostima što su se smejali i ponovo posveti pažnju mesu na ražnju.

Pere Esteve je kucnuo svoju čašu o Bernatovu i vino se razlilo. Ostali gosti su sledili njegov primer.

„Već ćeš se ti postarati da je prođe stidljivost“, rekao je glasno, da ga čuju svi prisutni.

Ponovo se zaori grohotan smeh, ali ovaj put praćen šeretskim komentarima na koje Bernat nije hteo da obraća pažnju.

Usred smeha i šala svi su pohvalili vino, svinjetinu, čorbu od povrća i kokošje meso. Kad su žene počele da skidaju jagnjiće s ražnja, jedna grupica gostiju začutala je i usmerila pogled ka ivici šume na Bernatovom imanju, nešto dalje od širokih oranica, tamo gde se blago spušta zaravan na kojoj je porodica Estanjol zasadila jedan deo čokota od kojih su dobijali tako izvrsno vino.

Za tren oka među svim prisutnima zavlada tišina.

Među drvećem su se pojavila tri jahača. Za njima je pešice išlo nekoliko ljudi u vojničkim odorama.

„Šta li on traži ovde?“, upitao je šapatom Pere Esteve.

Bernat je pogledom pratio ljude koji su se približavali preko polja. Gosti su žagorili.

„Ne razumem“, rekao je naposletku Bernat, isto šapatom. „On nikad nije prolazio ovuda. To nije put ka zamku.“

„Nimalo mi se ne dopada ova poseta“, dodao je Pere Esteve.

Grupica ljudi polako se približavala. Kako su se primicali, smeh i opaske jahača u jednom su trenutku prevladale nad žamorom koji je dotad vladao pred kućom. Svi su mogli da ih čuju. Bernat je osmotrio svoje goste. Neki od njih više nisu ni gledali ispred sebe, nego su čekali povijenih glava. Potražio je pogledom Francësku, koja je bila među ženama. Snažni Navarklesov glas dopirao je i do njih. Bernat oseti kako ga obuzima bes.

„Bernate! Bernate!“, uzviknuo je Pere Esteve. „Šta čekaš tu? Požuri da ga dočekaš.“

Bernat je poskočio i pojurio da dočeka svog gospodara.
„Dobro došli u ovu kuću“, pozdravio ga je sav zadihan kad je stigao do njega.

Lorens od Belere, gospodar Navarklesa, povukao je uzde svog konja i zaustavio se pred Bernatom.

„Ti si Estanjol, sin stare lude?“, odsečno je upitao.

„Da, gospodaru.“

„Lovili smo u blizini i na povratku u zamak iznenadila nas je ova proslava. Kojim povodom?“

Bernat je između konja nazreo vojnike natovarene pozamašnim plenom: zečevima, kunićima i divljim pevcima. *Trebalo bi vi da objasnite otkud ste ovde iskršli*, voleo bi da je mogao da odgovori. *Ili vam je možda pekar dojavio za hleb od belog pšeničnog brašna?*

Činilo se da čak i konji čekaju odgovor, mirno ga gledajući pitomim očima.

„Ženim se, gospodaru.“

„Ko ti je žena?“

„Ćerka Perea Estevea, gospodaru.“

Lorens od Belere je neko vreme ćutao i preko glave svoga konja gledao u Bernata. Životinje su bučno rzale.

„Dakle?“, zakevtao je Lorens od Belere.

„Moja supruga i ja“, rekao je Bernat pokušavajući da prikrije svoje gnušanje, „bili bismo počastvovani ako bi se vaše gospodstvo i vaši pratioci udostojili da nam se pridruže.“

„Žedni smo, Estanjole“, rekao je gospodar Belere umesto odgovora.

Konji su se pokrenuli iako ih niko nije poterao. Bernat se pognute glave uputio ka kući zajedno sa svojim gospodarom. Na kraju staze svi su se gosti okupili da ga dočekaju – žene očiju uprtih u pod, a muškarci gologlavi. Jedva čujni žamor išao je od usta do usta kad je Lorens od Belere zastao pred njima.

„Hajde, hajde...“, naredio im je sjahavši s konja, „neka se proslava nastavi.“

Ljudi su poslušali i u tišini krenuli nazad. Nekoliko vojnika prišlo je konjima i pobrinulo se za njih. Bernat je smestio svoje nove goste za sto za kojim su do maločas sedeli Pere Esteve i on. Na stolu više nije bilo ni njihovih činija ni čaša.

Gospodar Belere i njegovi pratioci su seli. Bernat je iskoristio trenutak kad su zapodenuili priču da se udalji. Žene su spremno prišle s čupovima punim vina, čašama, pogačama, kokošnjom supom, jelima

od usoljene svinjetine i još toplom jagnjetinom. Bernat je pogledom tražio Frančesku, ali je nije našao. Nije bila među ženama. Ukrstio je pogled s tastom, koji je stajao pored ostalih zvanica, a ovaj mu pokretom glave pokaza tamo gde su bile žene. Skoro neprimetno Pere Esteve klimnu glavom i okrenu se.

„Nastavite s vašom proslavom!“, uzviknuo je Lorens od Belere držeći u ruci jagnjeći but. „Hajde, počnite!“

Nemo, zvanice počese da prilaze žaru na kome se pekla jagnjetina. Samo jedna grupa stajala je u tišini, na bezbednoj udaljenosti od pogleda gospodara i njegovih pratilaca. To su bili Pere Esteve, njegovi sinovi i još poneki gost. Bernat je među njima nazreo belinu lanene košulje i približio se.

„Odlazi odavde, budalo!“, zarežao je tast na njega.

Pre nego što je uspeo da odgovori, Frančeskina majka mu je tutnula tanjir jagnjetine u ruke i rekla:

„Služi gospodar a ne približavaj se mojoj ćerki.“

Kmetovi su počeli da jedu jagnjetinu, u tišini, gledajući ispod oka ka stolu. Na čistini su se čuli samo kašljanje i vika gospodara Navarklesa i njegova dva prijatelja. Vojnici su se odmarali nešto dalje od mesta proslave.

„Do maločas ste se smejali!“, vikao je gospodar Belere. „Toliko da ste nam poplašili lovinu. Smejte se sad, prokleti bili!“

Niko se nije nasmejao.

„Seoske zveri“, rekao je svojim pratiocima, koji su tu opasku pratili grohotnim smehom.

Sva trojica su se najeli jagnjetine i hleba. Usoljena svinjetina i kokošja supa stajale su netaknute na stolu. Bernat je jeo s nogu, nešto dalje od njih, i povremeno je baca pogled ka grupi žena gde se nalazila Frančeska.

„Još vina!“, tražio je gospodar Belere podigavši čašu. „Estanjole!“, naglo je povikao tražeći ga pogledom među gostima. „Sledeći put kad mi budeš plaćao namet za zemlju, donesi mi ovakvo vino, a ne onaj bučkuriš kojim mi je tvoj otac zamazivao oči do sada.“ Bernat ga je čuo s leđa. Frančeskina majka je prilazila s čupom vina. „Estanjole, gde si?“

Gospodar je udario rukom o sto upravo u trenutku kada mu je žena prišla da dopuni pehar. Nekoliko kapi vina završilo je na odeći Lorensa od Belere.

I Bernat im je u međuvremenu prišao. Gospodarevi prijatelji su se smejali, a Pere Esteve je u strahu prekrpio lice rukama.

„Matora glupačo! Kako smeš da proliješ vino!“ Žena je ponizno pognula glavu, i kada je gospodar digao ruku da je ošamari, izmakla se i pala na tlo. Lorens od Belere se okrenuo ka svojim prijateljima i prasnuo u smeh videvši kako se starica puzeći udaljava. Posle se ponovo uozbiljio i obratio Bernatu: „I dalje si tu, Estanjole. Vidi šta mogu da naprave smotane babe! Zar si naumio da uvrediš svog gospodara? Toliko si glup da ne znaš da goste treba da služi gazdarica? Gde je mlada?“, pitao je tražeći je pogledom okolo. „Gde je mlada?“, uzviknuo je videvši da Bernat ne odgovara.

Pere Esteve je izveo Frančesku i prišao stolu da je preda Bernatu. Devojka je drhtala.

„Gospodo“, rekao je Bernat, „predstavljam vam svoju ženu Frančesku.“

„To je već bolje“, primetio je Lorens, odmerivši nevestu od glave do pete bez i malo ustezanja. „Mnogo bolje. Ti ćeš da nam služiš vino.“

Gospodar Navarklesa je ponovo seo i okrenuo se ka devojci pružajući čašu. Frančeska je potražila ćup s vinom i žurno ga uslužila. Ruka joj je zadrhtala u trenutku kad je sipala vino u čaše. Lorens od Belere ju je uhvatio i držao sve dok mu nije nalila čašu. Posle ju je naterao da usluži i njegove pratioce. Devojkine grudi su okrznule lice Lorensa od Belere.

„Tako se vino služi!“, vikao je gospodar Navarklesa dok je Bernat škrgutao zubima i stezao pesnice od besa.

Lorens od Belere i njegova družina nastavili su da piju i vičući su zahtevali od Frančeske da stalno ponavlja tu scenu.

Vojnici bi se smehom pridružili gospodaru i njegovim prijateljima kad god bi se devojka nagla preko stola da sipa vino. Frančeska je pokušavala da obuzda suze, a Bernat je primetio kako mu niz dlanove teče krv od rana koje je napravio stežući pesnice. Gosti su odvrćali poglede od stola kad god je devojka morala da sipa vino.

„Estanjole“, uzviknuo je Lorens od Belere ustajući, dok je Frančesku držao za ruku. „Koristeći pravo koje mi je zajamčeno kao tvom gospodaru, odlučio sam da legnem s tvojom ženom njene prve bračne noći.“

Pratioci gospodara od Belere bučno su podržali reči svog prijatelja. Bernat je skočio ka stolu, ali pre nego što je uspeo da išta učini, dvojica gospodarevih pratilaca, koji su delovali pijano, skočili su i uhvatila se za drške od mačeva. Bernat je stao kao ukopan. Lorens od Belere ga je pogledao, podrugljivo razvukao usta i slatko se nasmejao. Devojka je netremice gledala u Bernata, moleći za pomoć.

Bernat je istupio, ali ga je sačekao vrh mača jednog od plemićevih prijatelja. Nemoćno, opet se zaustavio. Frančeska je neprestano gledala u njega dok su je odvlačili ka spoljnim stepenicama velike kuće. Kad ju je gospodar sve okolne zemlje uhvatio oko struka i uprtio na rame, počela je da vrišti.

Prijatelji gospodara od Navarklesa opet su seli i nastavili da piju i smeju se. Vojnici su za to vreme stajali u dnu stepenica i sprečavali Bernata da priđe.

U dnu stepenica, pred vojnicima, Bernat nije čuo grohotan smeh gospodarevih prijatelja. Čak ni jecaje žena. Nije primetio muk među zvanicama niti je čuo šale vojnika, koji su namigivali jedni drugima gledajući ka kući. Čuo je samo bolne jauke što su dopirali s prozora na prvom spratu.

Plavetnilo neba je i dalje nepomućeno blistalo.

Nakon kraćeg vremena, koje se Bernatu učinilo beskrajnim, Lorens od Belere se pojavio na vratima sav oznojen, zakopčavajući košulju za lov.

„Estanjole“, viknuo je tim zaglušujućim glasom dok je obilazeći Bernata išao ka stolu, „sad je red na tebe. Donja Katarini“, obratio se svojim pratiocima, govoreći o svojoj ženi, „već je dojadilo da se stalno pojavljuju moja kopilad. I ne mogu više da trpim njenu kuknjavu. Obavi svoju dužnost kao dobar hrišćanin!“, naredio je okrenuvši se ponovo ka Bernatu.

Bernat pognu glavu i pod pozornim pogledom svih prisutnih teška koraka krenu ka bočnim stepenicama. Popeo se na prvi sprat, u prostranu odaju u kojoj su se nalazili kuhinja i deo za obedovanje, s velikim ognjištem na jednom zidu. Na ognjištu je stajala upečatljiva struktura od kovanog gvožđa koja je služila kao dimnjak. Bernat je slušao odjek svojih koraka po drvenom podu dok se približavao malim stepenicama što su vodile na sprat, gde su odaje za spavanje i spremište za žitarice. Promolio je glavu kroz otvor u podu koji je vodio ka drugom spratu i pregledao sve okolo, ne usuđujući se da se skroz popne. Nije se čuo ni najmanji šum.

Isturene brade i još uvek stojeći na stepenicama, video je Frančeskinu odeću razbacanu svuda po odaji. Njena bela lanena košulja, ponos porodice, bila je sva razvučena i izgužvana. Naposletku se popeo.

Zatekao je Frančesku sklupčanu, bezizraznog pogleda, potpuno nugu na novoj ponjavi, sad prepunoj krvavih mrlja. Ležala je znojavo, sva izgrebana i izudarana, ne pokrećući nijedan deo tela.

„Estanjole“, Bernat je začuo viku Lorensa od Belere, „tvoj gospodar čeka.“

Presavijen, Bernat je povraćao na požnjeveno žito sve dok nije osetio da će mu želudac izaći na usta. Frančeska je i dalje nepomično ležala. Bernat je istrčao odatle. Kad je stigao dole, sav ubledo, glava mu je bila prepuna strahovito gnusnih prizora. Zaslepljen, naleteo je pravo na svemoćnog Lorensa od Belere, koji je stajao u dnu stepenica.

„Čini mi se da novopečeni muž nije izvršio svoju bračnu obavezu“, rekao je Lorens od Belere svojim prijateljima.

Bernat je bio prinuđen da digne glavu i pogleda u gospodara Navarklesa.

„Nisam... nisam mogao, vaša uzvišenosti“, promrmljao je.

„Ako ti nisi mogao, sigurno će moći neki od mojih prijatelja... ili mojih vojnika. Rekoh ti da mi ne treba više kopiladi.“

„Nemate prava...!“

Kmetove koji su posmatrali ceo prizor prošla je jeza kad su pomislili na posledice takve drskosti. Gospodar Navarklesa je jednom rukom ščepao Bernata za vrat i tako snažno ga pritisnuo da se Bernat borio za vazduh.

„Kako se usuđuješ! Zar bi da se okoristiš zakonitim pravom svog gospodara da legne sa mladom, i da mi posle dođeš s kopiletom u naručju?“ Lorens je jako prodrmao Bernata i tek onda ga spustio na zemlju. „To ti hoćeš? Ja određujem pravila vazalnog odnosa, samo ja, jasno? Zaboravljaš da mogu da te kaznim koliko god hoću i kad je meni volja?“

Lorens od Belere je Bernatu udario snažan šamar i oborio ga na zemlju.

„Dajte moj bič!“, vikao je sav pobesneo.

Bič! Bernat je bio tek dete kada je, kao i svi drugi, bio prinuđen da s roditeljima gleda kako gospodar Belere javno kažnjava nekog siromaška za čiji se prestup nikad nije ni saznalo. Sećanje na udarce kožnog biča po leđima tog sirotog čoveka odjekivalo mu je u ušima isto kao tog dana, i to se nastavilo iz noći u noć tokom celog njegovog detinjstva. Ni tada, a ni sad, niko od prisutnih nije se usudio da se pomeri. Bernat počeo da puzi i podiže pogled ka gospodaru. On je stajao, kao neka ogromna stena, ispružene ruke koja je čekala da neki sluga u nju postavi bič. Setio se živog mesa na leđima onog nesrećnika, bezoblične krvave mase iz koje ni ogromni gospodarev bes nije uspeo da izguli još jedan komad. Bernat se na sve četiri odvukao do

stepenica, razrogačenih očiju i drhteći isto kao kad je u detinjstvu imao košmare. Niko se nije ni mrdnuo. Niko nije progovorio. A sunce je i dalje sijalo.

„Žao mi je, Frančeska“, promrmljao je kad je stigao do nje, nakon što se u pratnji jednog vojnika bolno uspeo uz stepenice.

Olabavio je čakšire i kleknuo pored žene. Devojka se ni tad nije pomerila. Bernat je posmatrao svoj oklembeseni ud i pitao se kako će da ispuni gospodarevu naredbu. Jednim prstom blago je pomilovao naga Frančeskina bedra.

Ona nije reagovala.

„Moram... moramo to da uradimo“, požurivao ju je Bernat, uhvativši je za ruku da je okrene ka sebi.

„Ne dotiči me!“, uzviknula je Frančeska probudivši se iz otupljenosti.

„Izbičevaće me!“ Bernat je silom okrenuo svoju ženu, otkrivši pri tom njeno nago telo.

„Ostavi me!“

Rvali su se sve dok Bernat nije uspeo da je uhvati za obe ruke i pridigne. Uprkos tome, Frančeska se opirala.

„Doći će drugi!“, šaputao joj je. „Drugi će te... naterati!“ Devojka ga je pogledala, ovog puta svesno, optužujuće. „Bičevaće me, bičevaće...“, izgovarao se.

Frančeska se i dalje opirala, ali je Bernat snažno skočio na nju. Devojčine suze nisu bile dovoljne da ohlade želju koju je Bernat osetio u dodiru s toplim nagim telom, i prodro je u nju dok je Frančeska vrištala iz sve snage.

Ti jauci su zadovoljili vojnika što je dopratio Bernata i koji je, bez i malo ustezanja, posmatrao ceo prizor izvirujući gornjim delom tela kroz rupu u podu.

Bernat još nije do kraja završio svoje, a Frančeska je prestala da se opire. Uskoro se njena vriska pretvorila u jecanje. Bernat je doživio vrhunac praćen plačem njegove žene.

Lorens od Belere je čuo očajničke krike koji su dopirali kroz prozor na drugom spratu i kad mu je sluga potvrdio da je brak važeći, zatražio je konje i napustio čistinu praćen svojom zlokobnom družinom. I većina gostiju, snuždeni, takođe su otišli.

Mir je zavladao odajama. Bernat, ležeći na ženi, nije znao šta da radi. Tek tada je primetio da ju je snažno držao za ramena. Pustio ju je da bi stavio ruke na ponjavu, pored njene glave, ali se srušio na njeno beživotno telo. Instinktivno se pridigao. Pružio je ruke da se

osloni na njih i njegove oči susrele su Frančeskine, koje su ga gledale ne videći ga. U tom položaju, svakim pokretom je ponovo morao da dotakne telo svoje žene. Poželeo je da izbegne dodir, ali nije znao kako to da izvede a da je ne povredi. Poželeo je da može uzleteti kako bi se odvojio od Frančeske bez ijednog dodira.

Najzad, posle nekoliko krajnje neodlučnih trenutaka, odvojio se od devojke i kleknuo je pored nje. Ni sad nije znao šta da radi. Da ustane, da legne pored nje, da ode iz sobe, da pokuša da se opravda... Pogled mu je pao na Frančeskino telo. Ležala je nauznak, potpuno otkrivena. Digao je oči ka njenom licu, na skoro dva pedlja od njegovog, ali nije smeo da je pogleda. Spustio je pogled i najednom se zastideo prizora svog nagog uda.

„Žao mi...“

Zatekao ga je jedan nenadani Frančeskin pokret. Devojka je okrenula lice ka njemu. Bernat je pokušao da u njenom pogledu nađe razumevanje, ali on je bio potpuno bezizrazan.

„Žao mi je“, pokušao je ponovo. Frančeska ga je i dalje gledala bez ikakve reakcije. „Žao mi je, žao mi je. On bi... on bi me bičevao“, zamucuo je.

Bernat se prisetio gospodara Navarklesa kako stoji ispružene ruke i čeka bič. Ponovo je potražio Frančeskin pogled. Gledala je belo. Pokušao je da nađe odgovor u njenim očima i osetio je strah. Nemo su vrištale, kao što je maločas ona činila.

I nesvesno, kao da želi da joj stavi do znanja da je razume, kao da je neka devojčica, Bernat je krenuo da je pomiluje po obrazu.

„Ja...“, odvažio se da progovori.

Nije ni stigao da je dotakne. Čim mu se ruka približila njenom licu, stegli su se svi mišići Frančeskinog tela. Stavio je ruku na lice i zaplakao.

Frančeska, izgubljenog pogleda, još uvek se nije ni pomerila.

Naposletku, Bernat je prestao da plače, ustao je, obukao se i nestao kroz rupu u podu koja je vodila ka donjem spratu. Kad više nije čula odjek njegovih koraka, Frančeska je ustala i prišla kovčegu, jedinom komadu nameštaja u sobi za spavanje, da uzme svoju odeću. Kad se obukla, nežno je pokupila svoju rastrganu odeću, između ostalog i divnu belu lanenu košulju, brižljivo ju je savila pazeći da se ivice poderanog platna poklope, i ostavila u kovčeg.

2

Frančeska je lutala velikom kućom kao duša na mukama. Obavljala je svoje dužnosti, ali u potpunoj tišini, dok je iz nje izbijala tuga koja se ubrzo uselila u svaki kutak doma porodice Estanjol.

U više navrata Bernat je pokušao da se izvini za ono što se desilo. Pošto su mu užasi s venčanja izbledeli u sećanju, Bernat je iznalazio sve krupnije izgovore: strah od okrutnosti gospodara, posledice koje bi snosili zbog njegovog odbijanja, kako on tako i ona. I „žao mi je“, hiljadu puta „žao mi je“, toliko puta je to Bernat izgovorio pred nemom i nepristupačnom Frančeskom, koja kao da je čekala trenutak da Bernatova pravdanja dođu do neizostavne, ključne tačke: „Došao bi neko drugi. Da nisam ja to uradio...“ Jer kad bi došao do tog dela, Bernat bi začutao. Sva opravdanja bi posustala i silovanje bi stalo između njih kao nepremostiva brana. Sva izvinjenja, svi izgovori, i svi nemi odgovori polako su blažili ranu od koje je Bernat želeo da izleći svoju suprugu. A griža savesti se rastakala u brojnim svakodnevnim obavezama sve dok Bernat nije digao ruke od Frančeskine ravnodušnosti.

Svakog jutra, u zoru, kad je ustajao da obavlja naporene kmetovske dužnosti, Bernat bi provirio kroz prozor spavaće sobe. Tako je uvek radio i s ocem, čak i pred njegovu smrt. Obojica bi se naslonila na debelo kameno okno. Posmatrali su nebo da oslušnu dan pred njima. Gledali su svoje plodne njive, uredno raspoređene zasade na svakoj od njih, kako se protežu duž prostrane doline koja je počinjala odmah ispod velike kuće. Posmatrali su ptice i pažljivo slušali zvuke životinja iz obora u prizemnom delu kuće. To su bili trenuci kad su otac i sin bili jedno i činili jedno sa svojom zemljom, retki trenuci kad se činilo da se njegovom ocu vraća prisebnost. Bernat je sanjario da te trenutke

podeli sa svojom suprugom, umesto da ih doživljava sam dok sluša kako ona posluje na donjem spratu. Želeo je da joj ispriča sve što je čuo od oca, a ovaj pak od svog, i tako generacijama unazad.

Sanjario je da može da joj ispriča kako je ta dobra zemlja nekad bila *alodij*, da je pripadala porodici Estanjol, i da su je njegovi preci obrađivali radosno i s ljubavlju jer su plodovi tog rada bili njihovi. I da nisu morali da plaćaju namete i poreze i da se klanjaju oholim i nepravičnim gospodarima. Sanjao je da će jednog dana da podeli s njom, svojom ženom, budućom majkom naslednika te zemlje, istu onu tugu koju je otac delio s njim nakon priče o tome zašto će danas, trista godina kasnije, deca koju ona rodi biti nečije sluge. Voleo bi da joj s ponosom ispriča, kao što je njegov otac njemu pripovedao, da su trista godina ranije Estanjolovi, kao i mnogi drugi, kao slobodni ljudi kakvi su bili, držali oružje u svojim domovima, da bi pod naređenjem grofa Ramona Borela i njegovog brata Ermengola d'Urgela krenuli u odbranu stare Katalonije od upada Saracena. Voleo bi da joj ispriča kako su, pod vođstvom grofa Ramona, mnogi Estanjolovi bili deo čuvene vojske koja je porazila Saracene iz kalifata u Kordovi u Aldesi, nešto dalje od Balagera, na urgelskoj ravnici. Otac mu je pričao o tome, sav uzbuđen, kad su imali vremena, ali bi uzbuđenje uskoro prešlo u melanholiju kad bi krenula priča o smrti grofa Ramona Borela 1017. godine. Kako je on govorio, zbog te smrti su postali sluge. Sin grofa Ramona Borela, u svojoj petnaestoj godini, nasledio je oca, a njegova majka Ermesenda de Karkason postala mu je starateljka. Katalonski baroni, koji su se borili rame uz rame sa kmetovima, pošto su granice kneževine bile obezbeđene, iskoristili su odsustvo vlasti da ucenjuju seljake. Ubijali su one koji nisu hteli da popuste, grabili su vlasništvo nad zemljom i za uzvrat su dozvoljavali da je njeni prethodni vlasnici obrađuju i plaćaju gospodaru deo od prinosa. Estanjolovi su popustili, kao i mnogi drugi, ali mnoge porodice sa sela nisu, i bile su mučki i surovo pobijene.

„Kao slobodni ljudi kakvi smo bili“, govorio mu je otac, „mi kmetovi smo se borili uz gospodara, kao pešadija, naravno, protiv Mavara, ali nikad nismo mogli da se izborimo protiv svojih gospodara. Kad su potonji grofovi Barselone hteli da se vrate i zauzdaju katalonsku kneževinu, zateklo ih je bogato i moćno plemstvo s kojim su morali da pregovaraju, a sve preko naših leđa. Prvo su uzeli našu zemlju, onu u staroj Kataloniji, a posle našu slobodu, naš život... našu čast. Tvoji dedovi su“, pričao je drhtavim glasom sve vreme gledajući u zemlju, „izgubili slobodu. Bilo im je zabranjeno da napuste svoju

zemlju, pretvorili su ih u sužnje, u ljude vezane za posede, za koje će biti vezana i njihova deca, kao što sam ja, i unuci, kao što si ti. Naš život, tvoj život... sve je u rukama gospodara. On kroji pravdu i ima prava da nas zlostavlja i da vređa našu čast. Mi čak ne smemo ni da se branimo! Ako te neko ugnjetava, ti se obratiš gospodaru da traži zadovoljštinu, a on, ako je dobije, dobija polovinu nadoknade.“

A onda bi, uvek isto, deklamovao nebrojena prava gospodara, prava koja su se usadila u Bernatov um, jer se nikad nije usuđivao da prekine besni očev monolog. Gospodar može u bilo kom trenutku da zahteva zakletvu od sužnja. Ima pravo da naplati deo kmetovskih dobara ako ovaj umre bez testamenta ili ako mu je sin naslednik neplodan, ako bi njegova žena počinila preljubu, ako bi se kuća zapalila, ako bi stavio kuću u zalog, ako bi drugog gospodara lišio kmeta i, naravno, ako bi hteo da je napusti. Gospodar je mogao da legne sa mladom prve bračne noći, mogao je da traži žene da mu doje dete, ili da uzme kmetove ćerke da služe u zamku. Kmetovi su bili dužni da besplatno obrađuju gospodarevu zemlju, da brane zamak, da daju deo prinosa sa svoje zemlje, da ugoste gospodara ili njegove poslenike u svojoj kući i da ih hrane tokom boravka, da plaćaju za korišćenje šuma i pašnjaka, da koriste, prethodno plateći, gospodarevu kovačnicu, peći za hleb ili vodenicu, i da mu šalju poklone za Božić i druge praznične dane.

A šta reći o crkvi? Kad bi otac postavio to pitanje, još više bi ga preplavio bes.

„Monasi, fratri, sveštenici, đakoni, arhiđakoni, kanonici, opati, biskupi...“ nabrajao bi, „bilo koji od njih isti je kao feudalni gospodari koji nas tlače! Čak su zabranili da se mi kmetovi zaredimo da ne bismo bežali sa zemlje i tako su produžili ovo sužanjstvo!“

„Bernate“, upozoravao ga je ozbiljnim tonom kada bi crkva postala meta njegovog besa. „Nikad ne veruj onima koji govore da služe Gospodu. Oni će zboriti smireno i biranim rečima, učenim rečima koje nećeš uspeti ni da razumeš. Pokušaće da te ubede argumentima kojima samo oni znaju da barataju dok ne zagospodare tvojim razumom i tvojom svešću. Predstaviće ti se kao dobri ljudi i reći će da žele da nas spasu od zla i iskušenja, a zapravo je njihovo mišljenje o nama već zapisano, i svi oni, Hristovi vojnici, kako sebe nazivaju, verno slede ono što im stoji u knjigama. Njihove reči su i izgovori i razlozi, baš onakvi kakve bi ti izložio nekom balavcu.“

„Oče“, setio se Bernat da ga je jednom prilikom zapitao, „šta vele njihove knjige o nama, o kmetovima?“

Otac je pogledao u polja, sve do tačke gde su se spajala s nebom, baš tamo, jer nije hteo da gleda ka prostoru u čije su ime nastupale mantije i rize.

„Vele da smo zveri, da smo nedostojni, da ne pojmimo šta je to uljudnost. Vele da smo užasni, prostaci i bića dostojna gnušanja, besramnici i neznalice. Vele da smo okrutni i nedokazni, da ne zaslužujemo nikakvu čast jer ne znamo da je cenimo. Vele da razumemo samo silom. Vele da...“*

„Oče, zar smo mi sve to?“

„Sine, to je ono u šta žele da nas pretvore.“

„Ali vi se molite svakoga dana, a kad je majka umrla...“

„Molim se Bogorodici, sine, Bogorodici. Naša Gospa nema ništa sa sveštenicima i fratrima. U nju možemo i dalje da verujemo.“

Bernat Estanjol bi voleo da ponovo, svakog jutra, može da se nasloni na prozorski okvir i razgovara sa svojom mladom ženom; da joj prenese šta je njemu otac pričao i da zajedno s njom gleda polja.

Ostatak septembra i tokom celog oktobra Bernat je upregao volove i orao je polja. Razbijao je i prevrtao pokoricu koja ih je prekrila, da bi sunce, vazduh i đubrivo udahnuli zemlji novi život. Potom, uz Frančeskinu pomoć, zasejao je žitarice. Ona je razbacivala seme iz velike korpe, a on uz pomoć dva vola. Prvo je orao, a onda bi ravnao već zasejanu zemlju teškim gvozdenim limom. Radili su u tišini koju su prekidali samo Bernatovi povici volovima što bi odjeknuli dolinom. Bernat je mislio da će ih rad malo zbližiti. Nije bilo tako. Frančeska je i dalje bila bezizrazna. Uzimala bi svoju korpu i bacala seme, a njega ne bi ni pogledala.

Stigao je novembar i Bernat se posvetio poslovima za koje je tada bilo vreme. Tovio je svinje za klanje, skupljao drva za kuću i za đubrenje zemlje, pripremao baštu i polja koja će se sejati na proleće, kidao zaperke i kalemio lozu. Kad bi se vratio u kuću, Frančeska bi do tada već završila sve poslove u kući i bašti i oko kokošaka i zečeva. Iz dana u dan, u tišini mu je služila večeru i odlazila na počinak. Ujutru je ustajala pre njega, a kad bi Bernat sišao sa sprata, na stolu bi ga čekali doručak i bošča s ručkom. Dok je doručkovao, slušao ju je kako namiruje životinje u štali.

Božić je proleteo, a u januaru je završeno branje maslina. Bernat nije imao mnogo stabala, samo koliko je bilo potrebno za kuću i plaćanje nameta suverenu.

Nakon toga, Bernata je čekalo klanje svinja. Dok mu je otac bio živ, susedi, koji su retko dolazili na imanje Estanjolojih, uvek su bili tu za dan klanja. Bernat se sećao da su ti dani bili pravi praznici. Ljudi su klali svinje, a potom se jelo i pilo dok su žene spremale meso.

Porodica Esteve, otac, majka i dva brata, došla je jednog jutra. Bernat ih je pozdravio na čistini ispred kuće. Frančeska je čekala iza njega.

„Kako si, kćeri?“ pitala ju je majka.

Frančeska nije odgovorila, ali je dozvolila da je majka zagrlji. Bernat je posmatrao ceo prizor. Majka je željno pružala ruke ka ćerki čekajući da joj ova uzvрати pozdrav. Ona to nije učinila, stajala je nepomično. Bernat je pogledao svog tasta.

„Frančeska“, Pere Esteve joj ne reče ništa više, gledajući kroz nju.

Braća je pozdraviše pokretom ruke.

Frančeska se zaputi ka svinjcu, a ostali ostadoše pred kućom. Niko nije progovarao, samo je prigušeni jecaj njene majke prekidao tišinu. Bernat je bio u iskušenju da je uteši, ali se suzdržao kad vide da to nisu činili ni njen muž ni sinovi.

Frančeska se pojavila sa svinjom, koja nije htela da ide za njom kao da je znala kakva je sudbina čeka, i predala ju je mužu ne progovarajući ni reči, kao i obično. Bernat i Frančeskina dva brata oborili su svinju i seli na nju. Oštro cičanje oborene životinje razlegalo se dolinom Estanjolojih. Pere Esteve ju je preklao jednim preciznim zasekom i svi su nemo čekali dok je svinjina krv lila u činije, a žene su ih praznile kad se napune. Niko nikoga nije gledao.

Nisu popili ni čašu vina dok su majka i ćerka redile preklanu svinju.

U sumrak, kad je svinjska daća bila završena, majka je ponovo pokušala da zagrlji ćerku. Bernat ih je posmatrao i očekivao je bilo kakvu reakciju svoje žene. Nije je bilo. Otac i braća su se pozdravili s njom pogleda uprtih u zemlju. Majka je prišla Bernatu.

„Šta misliš, kad će da se rodi?“ upitala ga je odvevši ga u stranu. „Ti pošalji po mene. Ne verujem da će me ona zvati.“

Porodica Esteve se zaputila nazad kući. Te večeri, dok se Frančeska pela ka odaji za spavanje, Bernat joj je pogledao u stomak.

* * *

* *Lo crestià*, Frančesk Eišimenis. (Prim. aut.)